

קיום מצוות מחצית השקל באמצעות העברה בנקאית

הקדמה

'מהרה ייבנה המקדש', וישראל ישובו לקיים פעם בשנה את מצוות מחצית השקל, שבה נותנים הם כסף למקדש לצורך מימון העבודה המתנהלת בו. כידוע, הכסף בימי קדם היה עשוי ממתכות יקרות, ולמקדש נתנו ישראל חצי שקל כסף העשוי ממתכת הכסף. בימינו, הכסף אינו עשוי ממתכות יקרות כבימי קדם, אלא ממתכות זולות או משטרות נייר, ורובו הינו בכלל כסף וירטואלי המצוי אך ורק במחשבי הבנקים ושאר המוסדות הפיננסיים. במאמר אחר¹ ביקשנו להוכיח שאת מצוות מחצית השקל יש לקיים דווקא בכסף שניתן להוצאה באותו זמן, והינו עובר לסוחר, ובימינו, כשכסף העשוי ממתכות יקרות אינו 'ניתן להוצאה' ואינו עובר לסוחר – הוא פסול למצוות מחצית השקל. למקדש יצטרכו ישראל לתת רק את הכסף הנוהג בימינו, מאחר שהוא זה שניתן להוצאה, ו'הילך חוקי'. מאמר זה ידון בשאלה: האם יהיה מותר לשלם את מס מחצית השקל למקדש באמצעות העברה בנקאית במחשב, כך שאדם מישראל יוכל להיכנס לאתר האינטרנט של המקדש ולשלם את שווי מחצית השקל, כפי שייקבע באותו זמן, תוך מסירת פרטי כרטיס האשראי שלו, ממש כפי שהציבור נוהג כיום ברכישת מוצרים, תשלום חובות לגופים ציבוריים ופרטיים, ושאר מיני תשלומים?

א. אופן גביית מחצית השקל בימי קדם

במסכת שקלים ישנו תיאור לאופן שבו היו גובים גזברי המקדש את כספי מחצית השקל מעם ישראל מדי שנה: בט"ו באדר היו מגיעים שולחנים (חלפני כספים) לכל מקום ומקום בארץ ומעמידים במקום היישוב שולחן וקופה (שופר) מיוחדת לצורך גביית כספי מחצית השקל מאנשי המקום.² אם במקום מסוים היו נאספים הרבה מטבעות שמשקלם רב, היו השולחנים מחליפים מטבעות אלו במטבעות זהב, כדי להפחית ממשקל המשא היוצא לירושלים.³ את הכסף היו שולחים למקדש על גבי חמורים או סוסים. לפעמים

1. 'קיום מצוות מחצית השקל בכסף של ימינו', תחומין לד', עמ' 479-486.
2. משנה שקלים פ"א מ"ג.
3. שם.

הכסף לא היה מגיע ליעדו לאחר שאבד או נשדד.⁴ כשהכסף היה מגיע למקדש, היו מאחסנים אותו בלשכה מיוחדת המכונה בפי הרמב"ם 'לשכת השקלים',⁵ ושלוש פעמים בשנה היה אחד מגזברי המקדש מפריש מכספים אלו סכום כסף לצורך רכישת קרבנות ציבור, ועוד. פעולה זו נקראת 'תרומת הלשכה'.⁶ תרומה זו ('תרומת הלשכה') הייתה נעשית שלוש פעמים בשנה, כדי לאפשר לכל יהודי להיות שותף במימון העבודה במקדש, לאחר שחלק מהכספים היו מגיעים באיחור למקדש, כיוון שמגיעים ממקומות רחוקים, ואף מחוץ לארץ.⁷ למותר לציין שכיום, עם התפתחות מערכת התשלומים הממוחשבת, תשלום מס מחצית השקל דרך האינטרנט – יש בו כדי לחסוך את עלות שכרם של השולחנים ואת עלות שינוע הכסף ואבטחתו. כמו כן, בדרך זו העברת הכסף למקדש היא מיידית, ומיד בראש חודש ניסן המקדש יכול כבר לקבל את כל כספי מחצית השקל, או רובם, מכל ישראל. לדברים אלו יש להוסיף שהשימוש במערכת האינטרנט לצורך העברת כספים למקדש יכול להועיל לא רק במקרה של גביית מס מחצית השקל אלא גם באיסוף כספים נוספים, כגון כספי תרומות לסוגיהם השונים. זאת ועוד, השימוש בדרך זו – יש בו כדי להבטיח את הגדלת כמות הכספים שייתרמו למקדש, מאחר שהדרך לתרום פשוטה ונוחה, ולכן שימושית יותר. במאמר זה נברר: האם אכן דרך מודרנית זו יכולה להיות מופעלת גם במקדש ככלל, ובגביית כספי מחצית השקל בפרט?

ב. מחצית השקל מתקדשת כשנמסרת לשולחני

נאמר במשנה (שקלים פ"ב מ"א):

... בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין [השולחנים] לגזברים ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן...
נמצא ששולחנים שכספם אבד או נשדד נשבעים בכל מקרה שלא פשעו, ושידם לא הייתה במעל, וכל השאלה היא למי הם נשבעים: לבני העיר או לגזברי המקדש? אלא שהמשנה במסכת שבועות (מב ע"ב) מונה רשימת דברים שאין נשבעים עליהם, ובין הדברים כלול ההקדש! מקשה על כך הירושלמי: כיצד חייבים השולחנים להישבע אם כסף ההקדש שמעבירים למקדש נגנב או נשדד? מתרצת הגמרא (שקלים פ"ב ה"א):⁸ אכן מדין תורה השולחני פטור מלהישבע, אך חכמים חייבו במקרה זה 'שבועת תקנה', כדי שלא יזלזלו השולחנים בשמירת הכסף שגבו. מקושיה זו מוכח שכבר בעת נתינת

4. שם.

5. רמב"ם, פירוש המשנה שם.

6. שקלים ג ע"א.

7. זו היא שיטת בעלי התוספות, קידושין נד ע"א ד"ה מועלין, והרא"ש, שקלים פ"ג מ"ג, אך לרמב"ם שיטה אחרת, ראה הלכות שקלים פ"ב ה"ד-ה"ח.

8. וכן בבבלי ב"מ נח ע"א.

הכסף לשולחני הכסף מתקדש, וכן כתב ה'עונג יו"ט.⁹ זאת ועוד, בתוספתא במעילה (פ"א הכ"ו) נאמר:

המפריש שקלו והוציא [לדבר אחר] הרי זה מעל, המפריש שקלו לחברו הרי זה מעל...

נמצא שכבר בזמן הפרשת השקל למצוות מחצית השקל, אפילו עוד לפני נתינתו לגזבר, כשהכסף בביתו של הנותן – ההפרשה וההבדלה מקדשות אותו, ואם מישהו ישתמש בכסף לקניית דבר אחר – הוא מועל בכסף! הסיבה לכך היא: בהפרשת הכסף האדם מעביר את הכסף לבעלות ההקדש. ממילא כסף זה מתקדש, ככל דבר שבבעלות ההקדש. וכן פסק הרמב"ם (הל' מעילה פ"ו הי"ג): 'המפריש שקלו והוציאו בשאר צרכיו, בין הוא בין חברו – מעל...! מן הראוי לציין שלא כל העברת כסף למקדש יוצרת פעולת הקדשה באופן אוטומטי. מי שתורם כסף ללשכת חשאי, כדי שעניים יוכלו לקחת משם כסף כדי צורכם – לא רק שלא מקדיש את הכסף אלא אדרבה! כסף זה אסור לו להיות מוקדש, שכן מטרתו היא לצאת לחולין. והרי אסור להוציא כספי הקדש לחולין!¹⁰ נמצא ששאלת הקדשתו או אי הקדשתו של כסף המגיע למקדש תלויה בייעודו של הכסף. כספי מחצית השקל שייכים לסוג הכספים שמתקדשים עקב ייעודם, ולכן ברגע העברתם לבעלות ההקדש, (מרגע מסירתם לשולחנים) – כספים אלו מתקדשים מיד.

ג. הקדש – חל רק על חפץ פיזי

העובדה שבעת נתינת מחצית השקל לשולחני הכסף מתקדש נוגעת לשאלה שאנו עסוקים בה, שכן בדברי חז"ל מבואר בכמה מקומות שהקדש יכול לחול רק על חפץ פיזי. אם כן, לא יהיה ניתן לשלם לכאורה את תשלום מחצית השקל באמצעות העברה בנקאית במערכת האינטרנט, שהרי העברה זו איננה העברה של חפץ פיזי, וכסף זה לא יוכל להתקדש בעת העברתו! להלן כמה מקורות מהם עולה שהקדש יכול לחול רק על חפץ פיזי וממשי:

[1] נאמר במשנה (שקלים פ"ד מ"ד):

המקדיש נכסיו והיו בהם דברים ראויים לקרבנות הציבור ינתנו לאומנים בשכרם דברי רבי עקיבא. אמר לו בן עזאי אינה היא המידה אלא מפרישין מהם שכר האומנים ומחללין אותן על מעות האומנים ונותנים אותם לאומנים בשכרן וחוזרין ולוקחים אותה מתרומה חדשה...

בגמרא ובמפרשים¹¹ מבואר שסתם הקדשה היא הקדשה לבדק הבית, וכיוון שהנכסים שהוקדשו לבדק הבית ראויים למזבח – יש צורך לחללם ולאחר מכן להקדישם שוב

9. שו"ת עונג יו"ט, או"ח סי' כו.

10. כלל זה מוזכר פעמים מספר במסכת שקלים, ראה בהמשך המאמר כמה דוגמאות לכך.

11. קרבן העדה, תקלין חדתי, על אתר.

בקדושת 'קודשי מזבח', דבר הניתן להיעשות עם קנייתם מחדש תמורת כסף הבא מ'תרומת הלשכה'.

רבי עקיבא סובר שחילול הנכסים נעשה כאשר משלמים לגזברי בדק הבית בנכסים אלו, וברגע התשלום קדושת הנכסים מתחללת חלף עבודת הגזברים. בן עזאי חולק על רבי עקיבא, ולדעתו אי אפשר לחלל את קדושת בדק הבית על עבודת גזברי בדק הבית, והקדושה הזו יכולה להתחלל רק על חפץ ממשי, וכן פסק הרמב"ם (הל' מעילה פ"ח ה"ג):

אין מחללין את ההקדש על המלאכה אלא על המעות, כיצד? אומן שעשה מלאכה בהקדש במנה אין נותנין לו בהמת הקדש או טלית הקדש בשכרו עד שמחללין אותן על המעות ואחר שיעשו חולין נותנין אותן לאומן בשכרו אם רצו, וחוזרין ולוקחין ממנו בהמה מתרומת הלשכה.

פרשני המשנה (שם) מבארים שגם רבי עקיבא סובר שקדושה יכולה להתחלל רק על חפץ ממשי, אך לדעתו עבודתם של העוסקים במלאכת בניין המקדש היא מקרה יוצא דופן שגם עליו קדושה יכולה להתחלל. את זה לומד רבי עקיבא מהפסוק: 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בדרשו את המילים 'ועשו לי מקדש' שגם העשייה היא קודש, וממילא ניתן לחלל כל קדושה על עשייה שכזו, של בניין המקדש. אך כאמור מקרה שכזה הוא יוצא מהכלל, ואין הוא סותר את הכלל: קדושה יכולה להתחלל רק על חפץ פיזי.

[2] דוגמה נוספת להלכה שקדושה ניתן לחלל רק על חפץ ממשי מצינו בעוד משנה בשקלים (פ"ד מ"א): 'שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה'. הגמרא מתקשה: כיצד היה נעשה התשלום? הרי כספי תרומת הלשכה הם הקדש, ולא ניתן להוציאם סתם כך לחולין?! מתרצת הגמרא: את התשלום לשומרים ולקוצרים היה הגזבר משלם מכספי חולין שלוקח בהלוואה משולחני, וכשקרבו העומר או שתי הלחם היו מוכנים, היו מביאים כסף מ'תרומת הלשכה' ומחללים אותו על המנחות, ואז הקדושה שבכסף עוברת למנחות ומקדשת אותן, והכסף עצמו נהיה חולין. את החוב שחייב הגזבר לשולחני הוא מחזיר מכסף 'תרומת הלשכה' לאחר שהתחלל.

גם במקרה זה יש שפירשו¹² שהסיבה שלכתחילה אי אפשר לשלם לשומרים מכספי 'תרומת הלשכה' היא שכסף זה קדוש, ואי אפשר לחללו אלא על חפץ ממשי בלבד. לפיכך בתחילה לא ניתן לחללו על עבודת השומרים או הקוצרים, ורק כשעומד בפנינו קרבן עומר או שתי לחם ממשיים - ניתן לחלל עליהם את הכסף, וכך להעביר את קדושתו למנחות, ולהפכו בכך לכסף חולין. לאור מקורות אלו (ואחרים) מתברר שקיום מצוות מחצית השקל לא יכול להיעשות באמצעות תשלום והעברה בנקאית, שכן העברה שכזו אינה העברה של כסף ממשי, וממילא כסף זה לא יכול להתקדש למצוותו כפי שאמור להיות.

להלן נציע דרך שיש בה כדי לפתור את הבעיה שהצגנו בפרק זה.

12. אבני מילואים, סי' כח אות ז, ושם אות טז; שקלי יוסף פ"ד ה"א.

ד. פתרון הבעיה: שני שלבים בקיום המצווה

להלן הצעה מעשית לגביית מס מחצית השקל באמצעות הטכנולוגיה העכשווית של מחשבים ואינטרנט, שיש בה כדי לפתור את הבעיה ההלכתית שהצבענו עליה: בית המקדש ייקח הלוואה של כסף חולין מהבנק (השולחני המודרני), וכסף זה יהיה כסף פיזי – שטרות כסף שיועברו ויונחו ב'לשכת השקלים' במקדש. סכום הלוואה יהיה הסכום המשוער שאמור להתקבל מכל ישראל בקיום המצווה, לדוגמה: מיליארד שקל. לאחר מכן, כשיגיע רגע קיום המצווה, כל אדם מישראל שירצה יוכל לקנות מביתו באמצעות האינטרנט את סכום הכסף המדויק שצריך לשלם למצוות מחצית השקל, והוא יקנה בהעברה הבנקאית סכום כסף מסוים מהכסף הפיזי שנמצא במקדש. לדוגמה: אם למצוות מחצית השקל ייקבע סכום של מאה ש"ח, אזי כל אחד ירכוש באמצעות העברה כספית באינטרנט שטר ממשי מסוים של מאה ש"ח הנמצא במקדש, ולאחר מכן, ורק לאחר רכישה זו, הוא יקדיש למצוות מחצית השקל את הכסף הממשי שנמצא במקדש וששייך לו!

יודגש שברגע הרכישה של שטר הכסף, הרכישה מכוונת לשטר מסוים, כלומר הרוכש רואה על צג המחשב את מס' השטר, כפי שהונפק לו ע"י בנק ישראל. בדרך זו, הבעיה שהצגנו לעיל אינה קיימת, שכן בהעברה הבנקאית, בעת רכישת השטר הממשי, אין עדיין קיום של מצוות מחצית השקל, ורכישה זו אפשרית מבחינה הלכתית, כדין כל 'קניין סיטומתא' – דרך קניין המקובלת על הסוחרים ונוהגת באופן תדיר בחיי המסחר בארץ ובעולם.¹³ לאחר מכן, בעת קיום המצווה, האדם מקדיש ונותן למקדש שטר כסף ממשי השייך לו ונמצא כבר ב'לשכת השקלים', שטר שיכול להתקדש למצוותו. דבר נוסף: את הלוואה שלקח יחזיר המקדש לבנק מהכסף שהפקידו הציבור בחשבוננו בעת רכישת הכסף הפיזי שב'לשכת השקלים'. כסף זה הינו חולין ואין בעיה לתתו בחזרה לבנק לצורך פירעון הלוואה.

להלן נברר עוד כמה נקודות הלכתיות שיש לברר כתוצאה מפתרון זה.

ה. קניין סיטומתא קונה כסף במקום שיש מנהג ברור

כאמור לעיל, רכישת הכסף הפיזי במקדש נעשית דרך העברה כספית באינטרנט, ובדרך של קניין סיטומתא. לדעת רוב האחרונים,¹⁴ ניתן לקנות באמצעות סיטומתא כסף, בדרך של מקח וממכר, וקניין זה אף מועיל מדין תורה.¹⁵ מי שחולק על כך הוא 'נתיבות

13. בבא מציעא עד ע"א; רמב"ם, הל' מכירה פ"ז ה"ו-ה"ז; שו"ע, חו"מ סי' רא סעי' ב; וראה מאמרו של הרב יחיאל וסרמן 'ביצוע קניין באינטרנט', תחומין יח, עמ' 248-251, וכן מאמרו של הרב שלמה דיכובסקי 'האינטרנט בהלכה', תחומין כב, עמ' 325-333.

14. סמ"ע, חו"מ סי' רג סעי' ט ס"ק טז; באר היטב שם, ס"ק יג; שו"ת חכ"צ סי' טז.

15. שו"ת חתם סופר, יור"ד סי' שיד; רדב"ז ח"א סימן תקג, ועוד.

המשפט' (חו"מ, ביאורים ס' רא), ולדעתו קניין סיטומתא לא מועיל לקנות כסף, וזו לשונו:

נראה לי, דבמטבע כיון שכתבו הרמב"ם (פ"ו ממכירה ה"ז) וכל הפוסקים (עיין סימן ר"ז סעיף ב') שאין שום דרך שיזכה במטבע כי אם אגב קרקע, משמע דסיטומתא לא מהני במטבע. ועוד, דהא הר"ן (בחידושיו ב"מ מ"ה ע"ב) כתב, הובא בב"י סימן קצ"ה (סעיף י'), דצורת מטבע דמי לאותיות דאין לו קנין. ולא מצינו באותיות קנין סיטומתא, אפילו במקום מסירה (ו) בעינין דוקא כתיבה ומסירה ממש (לעיל סימן ס"ו סעיף א'). ומכ"ש במקום שאין מנהג ברור על המטבע בודאי שאין ללמוד מהמנהג שנוהגין לקנות במטלטלין ולומר מן הסתם שיועיל מנהג זה גם במטבע, הא ודאי ליתא, כיון שאינו מנהג ברור גם במטבע, דהא אפילו בקרקע כתב הש"ך (שם) דבעינין שיהא המנהג זה בקרקע להדיא.

כאמור, 'נתיבות המשפט' מביא נימוקים מספר לדעתו, אך דבריו קשים, שכן:

[1] נראה פשוט שהרמב"ם ושאר הפוסקים שכתבו שכסף שאינו ברשותו נקנה רק אגב קרקע, התייחסו לשלילת דרכי הקניין האחרות שהיינו יכולים לחשוב שניתן לקנות בהן את הכסף, כגון בכסף, שטר וחזקה, כפי שכתב הרמב"ם עצמו בהלכה זו. אך ודאי שלא התכוונו לשלול גם את קניין הסיטומתא, שהוא קניין יוצא דופן, השונה מדרכי הקניין הרגילות, כך שלכלל שאמר הרמב"ם (כסף נקנה אגב קרקע) יכול להיות בהחלט לשיטתו גם יוצא מן הכלל – קניין סיטומתא.

[2] הר"ן (שם) אמנם כותב במפורש שמטבע דומה לאותיות (שטר), וכמו ששטר אינו ממון כך גם מטבע אינו ממון – אך זה דווקא בקניין חליפין, כשדעתו של מקבל הכסף על צורת המטבע, וכיוון שצורה זו תיבטל הרי שהכסף אינו ככסף. מאידך גיסא הוא מוסיף וכותב שמעות כן קונות בתורת דמים, וזה אומר שחוץ מקניין חליפין, לכל שאר הקניינים המעות כן נחשבות ככסף, וכך הוא גם באשר לקניין סיטומתא – שהמוכר והקונה רואים בקניין זה את המעות ככסף ולא כחפץ, כמו בקניין חליפין. לפיכך נראה פשוט, ובניגוד לדברי 'נתיבות המשפט', שלא רק שלא ניתן להביא ראיה מהר"ן לכך שכסף לא נקנה בסיטומתא, אלא אדרבה: הר"ן אומר במפורש שלכסף יש תורת דמים! וממילא הוא קונה ונקנה בסיטומתא.

[3] 'נתיבות המשפט' עצמו כותב שסיטומתא לא קונה מעות כיוון 'שאינו מנהג ברור גם במטבע'. מכאן פשוט שאם כן יש מנהג ברור לקנות כסף באמצעות קניין סיטומתא – גם הוא יודה שקניין זה יועיל!

לכן כיום, כשהעולם נוהג יום יום לקנות כסף באמצעות האינטרנט, כגון ברכישות של מט"ח, מטבעות וירטואליים וכו' – אין ספק שגם כסף פיזי הנמצא במקדש יכול להיקנות בקניין סיטומתא באמצעות העברה בנקאית. האחרונים¹⁶ כאמור לעיל, שכתבו שניתן לקנות כסף באמצעות קניין סיטומתא, כתבו זאת בהתייחסם לדברי ה'שלחן ערוך' (חו"מ ס' רג סעי' ט) שכתב: 'המטבע אין דרך שיזכה בו מעתה מי שאינו ברשותו אלא על גב

16. באר היטב שם, ס"ק יג; סמ"ע, חו"מ ס' רג סעי' ט ס"ק טז.

קרקע...! הם מעירים על דברים אלו שה'שלחן ערוך' דקדק לכתוב 'שיזכה בו', – כלומר שדיבר על הקניית מתנה, שבה ורק בה יש צורך להקנות כסף אגב קרקע, אך בדרך של מקח וממכר ניתן לקנות כסף באמצעות סיטומתא בלבד, ולא צריך לבצע את הקניין אגב קרקע.

נמצא, אפוא, שאין מי שיחלוק על שיהיה ניתן לרכוש כסף פיזי הנמצא במקדש באמצעות העברה בנקאית גם שלא אגב קרקע, כדין כל רכישת מיטלטלין דרך האינטרנט!

1. הקדשת הפץ הנמצא רחוק מבעליו בדיבור

נאמר בגמרא (בבא קמא סח ע"ב): 'איש כי יקדיש את ביתו קדש אמר רחמנא, מה ביתו שלו, אף כל שלו'. מכאן שאדם יכול להקדיש רק דבר שנמצא ברשותו. כאן יש לשאול: האם הכסף שרכש האדם ונמצא במקדש נקרא ברשותו של האדם כך שהוא יכול להקדישו? הרמב"ם (הל' ערכין פ"ו הכ"ב) פוסק:

אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו, כיצד? היה לו פקדון ביד אחר וכפר בו זה שהוא אצלו אין הבעלים יכולין להקדישו, אבל אם לא כפר בו הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא.

נמצא שכסף שאינו ביד האדם אך הוא יכול לקבלו בכל רגע נתון – הרי הוא שלו והוא יכול להקדישו. בית המקדש (הגזברים העובדים בו) כמובן אינו כופר בעובדה שמי שרכש כסף שנמצא ב'לשכת השקלים' שייך לו, ויכול להוציאו משם אם ירצה, כך שלבעליו אין שום בעיה להקדיש כסף זה. שאלה נוספת שיש לברר היא: את הכסף מקדיש בעליו בדיבור בלבד, האם ניתן להקדיש כך כסף למצוות מחצית השקל? בגמרא מבואר (קידושין כח ע"ב) שניתן להקדיש כל דבר בדיבור גם אם הוא נמצא בסוף העולם, וזו לשון הגמרא:

'כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט? האומר שור זה עולה, בית זה הקדש, אפי' בסוף העולם - קנה, בהדיוט לא קנה עד שימשוך ויחזיק.

הרמב"ם פסק בהלכות מכירה (פ"ט הע"א) ש'אמירה לגבוה כמסירה להדיוט', ובהלכות מעילה (פ"ח ה"ח) כתב:

...בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם **בדברים בלבד נתקדשו** וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה'...

נמצא שדווקא הקדש יכול להיקנות או להיות מוקנה מרחוק, באמצעות דיבור, והוא אינו צריך הגבהה או מסירה כדרך הקניין בענייני החולין. כך הוא גם בעניינינו, שאמירתו של מי שרכש כסף פיזי במקדש מספיקה כדי להקנות אותו, ולא צריך מסירה פיזית או הגבהה על ידי אחד מגזברי המקדש.

ז. שכה לומר שמקדישו למצוות מחצית השקל

עוד יש לברר מה הדין במקרה שבו רוכש הכסף הפיזי שכה להקדישו בפיו לאחר הרכישה: האם הכסף יתקדש מאליו, או שהוא חולין עד אשר בעליו יקדישו בפיו? בגמרא בשבועות (כו ע"ב) נאמר:

מיתיבי: מוצא שפתיך תשמור ועשית – אין לי אלא שהוציא בשפתיו, גמר בלבו מנין? ת"ל: כל נדיב לב...

לדעת רש"י¹⁷ ותוספות¹⁸ דין זה מתייחס גם לתרומת מלאכת המשכן האמורה בפסוק, כלומר לקודשי בדק הבית, וגם לקודשי מזבח, וכדברי הפסוק בדברי הימים ב (כט, לא): 'וכל נדיב לב עולות'. נמצא שכל סוגי ההקדש חלים גם במחשבה בלבד. אמנם, יש מהראשונים שכתב¹⁹ שמחשבה בלבד לא יכולה להחיל קדושה על גוף הדבר שהקדיש, וכל מה שמחשבה יכולה לעשות הוא יצירת חיוב על האדם להביא את הדבר להקדש, כפי שחשב. אולם לדעת רוב הראשונים, מחשבת הקדש כן מחילה קדושה על גוף הדבר שחשב עליו, וכדברי הגמרא בקידושין (כח ע"ב) כאמור לעיל, שאם חשב בלבו שור זה עולה, בית זה קרבן – אומרים בו אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.²⁰ נמצא שהקדש חל אפילו במחשבה, שכיוון שגמר בלבו על דבר מסוים שהוא קדוש, אף שלא אמר בפיו, הרי זה קדושו! היכולת להפריש ולקדש במחשבה מוזכרת גם בהלכות תרומה (גיטין ל ע"ב):

תניא, אבא אלעזר בן גמלא אומר: ונחשב לכם תרומתכם – בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר, כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ובמחשבה, כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה...

וכתב רש"י (גיטין שם ד"ה ובמחשבה):

נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה ואף על פי שלא הפריש ותרוייהו נפקי מונחשב והאי דיליף תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד הוא דיליף. נמצא שעצם מחשבתו של הבעלים לבד מספיקה כבר להקדיש פירות לתרומה אע"פ שלא הפריש מהפירות בפועל, והוא רק מסתכל בעיניו על מה שרוצה להפריש ומתכוון לתרום זאת! ממקורות אלו מתברר שגם אם רוכש הכסף שכה להוציא מפורשות בפיו שמקדישו למצוות מחצית השקל, הרי שהכסף מתקדש למצוותו לאחר שמעשה קניין הכסף מגלה את אשר בלבו של האדם, ומחשבתו זו פועלת להקדשת הכסף, כפי שהדבר נוהג בשאר דיני קודשים.

17. רש"י, שבועות כו ע"ב ד"ה תרומה וקודשים.

18. תוס', חגיגה י ע"א ד"ה לאפוקי.

19. מאירי חגיגה י ע"א.

20. רש"י, קידושין מא ע"ב; תוס', גיטין לא ע"א; מרדכי, קידושין פ"א סי' תצה; רמב"ם, הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ב; אם כי יש מי שהסביר שכוונתו לומר שהחובה היא רק להקדישו אך אין הקדושה חלה עליו.

ה. סיכום

מאחר שבזמן קיומה של מצוות מחצית השקל, הכסף הניתן למקדש – מתקדש, וקדושה יכולה לחול רק על חפץ פיזי – אזי לא ניתן לקיים את מצוות מחצית השקל באמצעות העברה בנקאית של סכום המצווה למקדש. מאידך גיסא, ניתן בהחלט לרכוש כסף פיזי שנמצא במקדש באמצעות העברה בנקאית, כשרכישתו נעשית מדין קניין סיטומתא, ורק לאחר מכן להקדישו למצוות מחצית השקל, שכן על פי ההלכה אפשר להקדיש כסף שנמצא ברשות האדם גם אם אינו תחת ידו של הבעלים באותו רגע, וכאמור, כסף זה הינו כסף פיזי שקדושה יכולה לחול עליו.

